

Fideszin vaalivoitto Unkarissa

HEINO NYSSÖNEN

Syksystä 1997 syksyyn 1998 on ollut vaalivuosi Puolassa, Unkarissa, Tshekissä ja Slovakiassa. Valtiot tunnetaan Visegrádin maina, sillä vuonna 1991 maat yrittivät elvyttää yhteistyötään unkarilaisessa Visegrádin kaupungissa. Nyttämmin tämä 1300-luvulle viitannut yhteys on jäänyt toisarvoiseksi, mutta Slovakiaa lukuun ottamatta kaikki ovat tarjokkaina EU:iin, ja ne on myös valittu Natoon. Tätä kirjoitettaessa Slovakian vaalitulokset ei ole vielä tiedossa, mutta kaikissa muissa vaalit ovat merkinneet hallitusvallan vaihdosta.

Artikkelini tarkoituksena on tarkastella vaaliprosessia yhdessä näistä valtioista, Unkarissa. Sitä on pidetty alueen edelläkävijänä ja Visegrádin valtioista se on ainoa maa, missä ei ole järjestetty ennen aikaisia parlamenttivaaleja. Kun kahdeksan vuotta on kulunut ensimmäisistä kommunismin romahtamisen jälkeisistä vaaleista, lienee oikeutettua siirtää katse jo erilaisista transiitioista järjestelmänmuutoksen seurauksiin. Millaiseksi uusi unkarilainen demokratia on muodostunut, ja miten Unkari on poliittisesti ”eurooppalaistunut”?

Toukokuussa 1998 Unkarissa pidettiin kolmannet vapaat monipuoluevaalit 1990-luvulla. Empiirisenä materiaalina seurasin kevään vaalikamppailua ja itse vaaleja. Television välittämää vaalimainontaa seurasin ensimmäistä kierrosta edeltäneen viikon alusta toisen kierroksen loppuun eli 4.-24.5.1998, ennen kaikkea vaalimainoksia, jotka oli sijoitettu välittömästi valtakunnallisen ykköskanavan pääuutislähteyksen alkuun ja loppuun. Toiseksi seruasint postiluukkumainontaa eli lippusia ja lappusia, *Politiikka* 40:3, s. 226–233, 1998

joita eri poliittiset ryhmittymät jakoivat yhteen Budapestin tiettyyn postilaatikkoon – minun postilaatikkooni. Taustamateriaalina luin myös maan valtalehden, itsensä valtakunnalliseksi päivälehdiksi määrittelevän *Népszabadság*in numerot toukokuun 1998 ajalta. Satunnaisesti huomioin muita sanomalehtiä ja havainnoin kaupunginosan kaduille sijoitettuja vaalimainoksia.

Erityistä huomiota materiaalissa olen kiinnittänyt historiapolitiikkaan: miten unkarilaisten menneisyys on läsnä nykyisyydessä ja miten eri toimijat käyttävät sitä vaalitaistelussa?

Historiapolitiikalla (*Geschichtspolitik*) Edgar Wolfrum (1996) tarkoittaa historian poliittista käyttöä julkisuudessa mobilisoivien, poliittisovien tai legitimoivien vaikutusten saavuttamiseksi (Wolfrum 1996, 377). Post-kommunismissa kysymys ”kenen historia” on ollut hyvinkin ajankohtainen, mutta toki historialla rakennetaan identiteettejä ja eroja myös niissä maissa, missä historian poliittisuus ei ole noussut päivänpolitiikkaan. Toisin sanoen kiinnitän erityistä huomiota itsen rakentamiseen ja esittämiseen menneisyyden avulla.

Vaalilainsäädännön politiikka

Nykyinen vaalijärjestelmä syntyi vuonna 1989 osana hallituksen ja oppositioryhmittymien pyöreän pöydän neuvotteluja, joissa päätettiin keskeisistä järjestelmänmuutosta koskevista laeista. (Tökés 1997, 305–360, 384). Unkari poikkeaa muista alueen maista, joissa on käytössä pääasiassa suhteellinen vaalitapa: Unkarin vaa-

leissa ehdokkaita voi olla sekä yksittäisissä vaalipiireissä että puoluelistoilla (Ágh & Kurtán 1995, 14).

Yksi vaalittavan valintaan johtanut poliittinen tekijä oli päästä valtaan vuoden 1990 monipuoluevaaleissa. Listat näyttivät suosivan kommunistivaltaa edeltäneitä puolueita, kun taas suorassa vaalissa valtakunnallisesti tunnettujen ehdokkaiden uskottiin olevan vahvemmillä (Tökés 1996, 339). Hallitseva Sosialistinen työväenpuolue oli enemmän suoran vaalin ja oppositio listavaalin kannalla (Hibbing & Patterson 1992, 432-433).

Tehdyn kompromissin perusteella parlamentin 386 kansanedustajaa valitaan kahden kierroksen yhteistuloksella. Enemmistövaalipiirejä on 176, ja niistä edustaja tulee valituksi, jos hän saa ensimmäisellä kierroksella yli puolet äänistä. Muussa tapauksessa kolme parasta pääsee toiselle kierrokselle, jolloin valintaan riittää suhteellinen enemmistö. Ehdokkaat joutuvat keräämään 750 kannattajakorttia, jotka lähetetään kaikille äänioikeutetuille äänioikeusilmoituksen yhteydessä. (Act no XXXIV of 1989...).

Enemmistövaalien jälkeen jakamatta on kuitenkin vielä 55 prosenttia paikoista eli 210 paikkaa, jotka täytetään suhteellisen vaalittavan mukaan. Läänikohtaisille ns. puoluelistoille eri ryhmittymät asettavat ehdokkaansa haluamaansa ”paremmuusjärjestykseen”, jonka perusteella heidät myös valitaan. Kolmanneksi puolueet, jotka pystyvät asettamaan ehdokkaita vähintään seitsemässä yhteensä 20 läänikohtaisesta vaalipiiristä, voivat asettaa myös valtakunnallisen listan, jonka perusteella ylijäämä-äännet jaetaan. Valtakunnallinen lista oli otettu käyttöön jo Kádárin aikana vuoden 1983 uudistuksessa, jolloin jokaisessa vaalipiirissä piti olla vähintään kaksi ehdokasta. Valtiososialismin aikana kansalaiset olivat äänestäneet listoja vuoteen 1967 ja sen jälkeen yksittäisissä vaalipiireissä. (Horváth 1992, 203).

Vaalilainsäädännön politiikka oli siten paitsi sen synnyssä niin myös toisen kierroksen mahdollistamassa taktikoinnissa, sillä käytännössä lähes kaikki enemmistövaalipiirien paikat on jaettu vasta toisella kierroksella. Nykyisin sama henkilö voi olla ehdokkaana jokaisella kolmella listalla, mikä näyttää myös varmistavan tiettyjen avainpoliitikkojen valinnan. Tuloksena on ollut monimutkainen järjestelmä,

jota huomioitteni mukaan koulutettujenkin kansalaisten on vaikea ymmärtää. Kaksien parlamenttivaalien jälkeen tutkijat vaikuttivat kuitenkin tyytyväisiltä järjestelmään (Ágh & Kurtán 1995, 14).

Valmistautuminen vaaleihin

Sosialistit voittivat kevään 1994 vaalit ja muodostivat pääministeri Gyula Hornin johdolla koalitiohallituksen, johon myös vapaat demokraatit (SZDSZ) osallistuivat. SZDSZ oli saanut 19,74 prosenttia äänistä ja joutui ratkaisemaan, lähteäkö hallitukseen, jonka johtavalla puolueella on parlamenttienemmistö. Päätöksiin vapaat demokraatit saivat veto-oikeuden ja hallituskoalitio parlamenttiin kahden kolmasosan enemmistön, joka on hallinnut maata viimeiset neljä vuotta.

Vielä keväällä 1998 mielipidetiedustelut lupasivat voittoa sosialisteille, jotka olivat aktiivisesti viemässä maata Natoon ja Euroopan Unioniin. Vuonna 1997 bruttokansantuote (4,4 prosenttia) ylitti ensimmäistä kertaa muutosta edeltäneen vuoden 1987 tason (NSZ 3.4.). Hallitus saattoi nyt vedota siihen, että talous oli heidän aikanaan viimein lähtenyt kasvuun. Privatisaatiolaki oli hyväksytty 1995, mikä karristi silloiset epäilyt yksityistämisen jatkumisesta. Hallitusyhteistyö ja muutospolitiikan seuraukset – kuten esimerkiksi rikollisuuden kasvu – rasittivat vapaiden demokraattien kannatusta enemmän kuin sosialisteja.

Pääpuolueiden osalta voi puhua jaosta populistiseen (FKGP) ja moderniin oikeistoon (FIDESZ). ”Moderni” tarkoittaa kaupunkilaisia nuoria lakimiehiä, jotka perustivat puolueen vuonna 1988 ja ”populistinen” jo useampaan kertaan maasta noussutta pienviljelijäpuoluetta, joka perustettiin ensimmäisen kerran jo vuosisadan alussa. Nämä kaksi pääpuoluetta hakivat liittolaisia kristillisdemokraateista ja demokraattisesta foorumista seurauksella, että molemmat entisen oikeistohallituksen keskeiset puolueet hajosivat vuosina 1996-1997.

FIDESZ oli *de facto* 1994 hävinnyt vaalit sosialisteille. Mielipidemittauksissa se oli pitkään suosituin, mutta ei onnistunut vaaleissa lisäämään kannatustaan. Imago viittasi nuoriin kaupunkilaisiin, kunnes puolue poisti jäseniltään 35 vuoden yläikärajan ja keväällä 1995 tarkensi

Unkarin parlamenttiin valitut puolueet 1990-1998:

FIDESZ, Nuorten demokraattien liitto (*Fiatal Demokraták Szövetsége*)

FKGP, Riippumaton pienviljelijäpuolue (*Független Kisgazdapárt*)

KDNP, Kristillisdemokraattinen kansanpuolue (*Kereszténydemokrata Néppárt*)

MIÉP, Unkarin oikeudenmukaisuuden/totuuden ja elämän puolue (*Magyar Igazság és Élet Pártja*)

MDF, Unkarin demokraattinen foorumi (*Magyar Demokrata Fórum*)

MSZP, Unkarin sosialistinen puolue (*Magyar Szocialista Párt*)

SZDSZ, Vapaiden demokraattien liitto (*Szabad Demokraták Szövetsége*)

nimeään: FIDESZ - *Magyar Polgári Párt* (FIDESZ-MPP). Unkarissakin sanalla *polgár* on kaksoismerkitys ”porvari” ja ”kansalainen”. Muut sanat viittaavat Unkariin ja puolueeseen.

FIDESZ:n koostumus olikin mielenkiintoinen keväällä 1998, sillä mukana oli myös entisen vastustajan, MDF:n johtaman hallituksen konservatiiviministereitä, kansanedustajia, kristillisdemokraatteja ja entinen vapaiden demokraattien puheenjohtaja. Joulukuussa FIDESZ ja MDF olivat sopineet yhteisehdokkaiden asettamisesta 63 enemmistövaalipiirissä, ja myös osa ex-kristillisdemokraateista tuli puolueen listoille. Historiaan vetoaminen – kuten tulkinat unkarilaisesta liberalismista tai vuosista 1956 ja 1848 – ovatkin saaneet entistä keskeisemmän sijan myös FIDESZ:n puheenjohtaja Viktor Orbánin puheissa.

Kokonaisuutena vaaleihin valmistauduttiin tilanteessa, jossa mielipidemittauksissa suurin ”puolue” oli kantaansa ilmaisemattomat, joita oli jatkuvasti lähes 40 prosenttia. Vallalla on ollut välttämättömyysajattelu (”näin on pakko tehdä”, vrt. Suomessa ”vaihtoehtoja ei ole”) ja toisaalta hämmennys, apatia sekä kiukku siitä, ettei muutos ole näkynyt kansalaisten kukkarossa. Peruskokemus on rahan puute: sanan *forint* kieltä osaamatonkin oppii pian paikallisesta puheesta.

Vaikka unkarilainen demokratia saa hyvin kriittisiä arvioita, kukaan ei ole vakavissaan esittänyt paluuta valtiososialismiin. Päämääristä on olemassa varsin laaja yhteisymmärrys, mutta poliittista pelivaraa löytyy keinoissa ja tyyleissä päämäärien saavuttamiseksi. Ulkopolitiikan suurista linjauksista vain parlamentin ulkopuoliset, MDF:stä 1993 lohkaistu MIÉP ja entisen valtiopuolueen vähemmistöläiset, Työväenpuolue, vastustavat Nato-jäsenyyttä. EU ja Nato, ”kohtalonkysymykset”, ovat monille itsestään-

selvyksiä, joiden perusteiksi riittävät niiden oletetut taloudelliset hyödyt.

Mainoskampanja

Tarkastelen seuraavaksi televisiomainontaa ja postiluukustani tulleita mainoksia. Vaikka sosialistit menestyivät gallupeissa, heidän oli silti selitettävä, miksi monetaristinen hallituspolitiikka on ollut ”välttämätöntä”. Ratkaisuna on ”Eurooppa”, sillä televisiomainoksessa avoimet ovet ja ikkunat johtavat tietokoneen ja Euroopan lipun luo. Toisessa maalina on Unkarin Mooses, pääministeri Gyula Horn, joka johdattaa kansansa luvattuun yhteisöön. Sosialistit merkitsevät ”vastuullista hallitusta ja menestyksellistä jatkoa” harjoitetulle politiikalle sekä ”eurooppalaista tietä eurooppalaisella tavalla”. Viime mainittu on pisto Unkarissakin epävarmuutta lisänneille kansallismielisille ilmiöille. Viitataan vuosituhantisiin kärsimyksiin ja siihen, ettei Unkari koskaan ole ollut hyvinvointivaltio, joka siitä nyt voisi tulla. Horn tekee täydellisen irtioton menneeseen, sillä vielä Kádárin aikana valtiopuolueella oli tapana argumentoida, ettei Unkarilla ole ”koskaan” mennyt paremmin. Sosialistit ottavat kaiken irti eurointegraatiosta ja depolitisoivat kampanjan kuten András Körösényi on tulkinnut (MH 18.5.).

Myös FIDESZ-MPP on yhden miehen show: energiapakkaus Viktor Orbán huolehtii lapsista, jalkapalloilee, tapaa taiteilijoita ja kansalaisia, harrastaa kulttuuria, esiintyy Valéry Giscard d’Estaingin kanssa ja kättelee Helmut Kohlia. Myös kreivi István Széchenyi, ”Unkarin Snellman”, antaa taustatukea, sillä hänen jättiläiskuvansa on maaliskuun kansallispäivän tilaisuudessa kuvatun välähdyksen taustalla. Entisistä parrakkaista

radikaaleista on ajat sitten tullut sisäsiistejä järjestelmänmuutoksen voittajia (NSZ 21.2.). Mielikuvituksettomasti kehoitetaan valitsemaan tulevaisuuden ja menneisyyden voimien väliltä. Széchenyi, ”suurin unkarilainen”, on nyt ainoa selkeä viite historiapolitiikkaan.

Runsaaseen televisiomainontaan on satsannut myös parlamentin ulkopuolinen MIÉP, Unkarin oikeudenmukaisuuden (totuuden) ja elämän puolue. MIÉP itse on pitänyt itseään ”kansallisradikaalina” sekä ”kolmannen tien kulki-jana”, mutta muut puolueet sijoittavat sen äärioikeistoon. Katumainoksessa jako oikeistoon ja vasemmistoon kiistetään, ja koko historia on valjastettu puolueen palvelukseen: mukana ovat lähes kaikki Unkarin historian ”merkkimiehet” keskiaikaisista kuninkaista tämän vuosisadan taiteilijoihin. Televisiomainoksessa paikkana on Sankarten aukio, tuntemattoman sotilaan hauta, lähikuvassa maahantuloa johtanut ruhtinas Árpád, liput ja tuimailmeiset kannattajat. Lopussa Csurkan käsi vielä nousee osoittamaan suuntaa tavalla, joka provosoi ”harhaoppisia” luulemaan sitä natsitervehdykseksi.

Lapsi, hyvinvoivat nuoret tai perhe ovat käyttövoimana jokaisen parlamenttipolueen mainoksissa. MDF:n mainos on ”imelin”, sillä sen junamatka-raskaanaoleva nainen-mies-vihkiminen-lapsi-perhe-puolue -ketjun järjestysnarratiivi toimii loppusoinnallisen folkloren tavoin. Myös matka ja liike ovat keskeisiä useissa mainoksissa ja sosialisteilla päämääränä jo mainittu EU. Vapaat demokraatit kehoittavat pitämään pystypäin hyvän suunnan ja meneillään olevan kehittämisen tien – usein ”kehitys” näyttää kulminoituvan tietokoneeseen. Pienviljelijäpuolueen johdolla pimeästä kaivostunnelista nousee valkeuteen puolueen viitoittamalla radalla. ”Jo riittää kurjuus”, puoluejohtaja argumentoi.

Ensimmäinen kierros

Sosialistipuolue säilyi suurimpana puolueena ja pysyi prosentuaalisesti ennallaan (32,25 prosenttia, 32,99 prosenttia/1994) – ääniä se menetti kuitenkin lähes 446 000. Varsinainen voittaja oli toiseksi tullut FIDESZ-MPP, joka nelinkertaisti kannatuksensa 28,19 prosenttiin (7,03 prosenttia). Pienviljelijät voittivat myös

Suhteellisessa vaalissa viiden prosentin äänikynnyksen ylittäneet puolueet 1998*:

MSZP 32,25 %
 FIDESZ 28,19 %
 FKGP 13,77 %
 SZDSZ 7,88 %
 MIÉP 5,55 %

* Suhteellisella vaalilla täytetään 55 prosenttia paikoista. Lopullinen paikkajako ratkeaa kuitenkin vasta toisen kierroksen enemmistövaalin perusteella.
 Lähde: Népszabadság 12.5.1998.

ja saivat 13,77 (8,82 prosenttia). Vapaat demokraatit SZDSZ olivat vaalien varsinainen häviäjä 7,88 prosenttia (19,74 prosenttia).

Ensimmäistä kertaa pääsi nyt myös äärioikeisto parlamenttiin, sillä MIÉP ylitti juuri ja juuri äänikynnyksen ja sai 5,55 prosenttia äänistä. Ensimmäisenä kynnyksen alle jäi Työväenpuolue 4,07 prosenttiin. Seuraavina olivat MDF 3,12 prosenttia sekä kristillisdemokraatit (KDNP) 2,59 (NSZ 12.5.).

Budapestissa jako oli selkeä, sillä sosialistit johtivat koko Pestissä yhtä enemmistövaalipiiriä lukuun ottamatta. FIDESZ-MPP puolestaan joko yksin tai MDF:llä vahvistettuna voitti yhtä lukuun ottamatta koko Budassa (NSZ 12.5. & 26.5.).

Käytännössä ensimmäisen kierroksen tulos merkitsi, että Unkaria vuodet 1990-1994 hallinneet kaksi keskeisintä puoluetta olivat tipuneet parlamentista. Samalla se merkitsi myös sitä, että FIDESZ-MPP onnistui nousemaan oikeiston äänten kokoajaksi. Äänestysprosentin alhaisuus (55,21) oli yllätys, sillä vuonna 1990 se oli ollut 65,1 prosenttia ja vuonna 1994 68,9. Eniten äänestettiin vauraimmissa läntisissä lääneissä, kun kahdessa köyhässä Itä-Unkarin läänissä prosentti jäi alle 50 ja vaali meni uusiksi. Budapestin XII kaupunginosassa prosentti oli korkea 75,58 prosenttia.

Vaalien toinen kierros

Valmistautuminen toiselle kierrokselle, joka pidettiin kaksi viikkoa myöhemmin, aloitti välittömän spekulatiivisen tuesta ja sen ehdoista. Vain yksi enemmistövaalipiirien ehdokkaista oli saanut yli puolet äänistä ja valittu suoraan

(NSZ 12.5.). Ehdokkaiden vetäytyminen oli mahdollista vaalipäivän aamuun kello kuuteen saakka. Alle kymmenen päivää ennen toista kierrosta luopuneiden ehdokkaiden nimet jäivät äänestyslippuihin, joista paikalliset vaalitoimitsijat pyyhkivät ne ylitse (NSZ 21.5.).

Vasta vaalien toisen kierroksen taktikointi toi jaon kahteen ja todellisen kilpailutilanteen. Toisella puolen oli liberaalien tukema entisen valtiopuolueen ehdokas (Horn) ja toisella julkisuudessa taitavasti lähimenneisyytensä unohtanut uuskonservatiivi (Orbán), jota muut puolueet tukivat äärioikeistoa myöten. He kohtasivat Unkarin ensimmäisessä televisioväittelyssä, jota eräs uutislähetys ”vertasi” Nixonin ja Kennedyn kohtaamiseen. Asetelma oli opettajan ja oppilaan. Sosiologi Elemér Hankissin mukaan esillä oli kaksi tyyliä, joilla molemmilla on oma yleisönsä: Hornin ”mennään kaljalle ja puhutaan vähän” sekä Orbánin ”modernimpi, teknokraattisempi ja Länsi-Euroopan muotikieltä seuraava” (MN & NM 22.5.). Kaksi päivää väittelyn jälkeen ja kaksi päivää ennen ratkaisevaa kierrosta (!) oppositiiolehti *Napi Magyarország* julkaisi ”pikagallupin” (otosta ei mainittu), jonka mukaan Orbániin kohdistuneet sympatiat kasvoivat väittelyn jälkeen (NM 22.5.).

Asiakysymyksissä pääministeri Horn näytti vahvemmalta. Jälkiviisaasti tulkittuna tämä saattoi olla myös äänestäjien aliarviointia; istuva pääministeri tyytyi toistelemaan, ettei politiikalle ole vaihtoehtoa. Talouspolitiikassa arvoiltaan muutoin konservatiivisen opposition tavoitteet olivat hallitusta ”vasemmistolaisempia”, ja se lupasi enemmän kertomatta tarkkaan, miten lupaukset rahoitetaan. Keskustelu voidaan tiivistää sanaan ”vaihtoehto”: pystyisikö enemmän luvannut haastaja olemaan uskottava vaihtoehto hallitukselle?

Televisiomainonnassa toinen kierros ei tuonut suuria muutoksia. Esimerkiksi MIÉP jatkoi tuttua kampanjaansa. FIDESZ-MPP toi ruutuun yhden uuden mainoksen, jonka olennainen viesti oli, että tähän saakka *toiset* ovat päättäneet puolestasi, mutta nyt on aika päättää itse. Sosialistit käyttivät kahta uutta mainosta: Ulkoministeri László Kovács kertoi ruudussa, kuinka Unkarin liittyminen EU:iin merkitsee ”Teille ja perheellenne parempaa elämää, unioni tulee päivittäin kahdella miljardilla forintilla (yli 50

miljoonaa markkaa) auttamaan Unkarin kehittymistä” ja pyysi lupaa työn viemiseksi päätökseen. Toinen mainos kertoi leivän – Unkarissa vanha ja paljon käytetty metafora – leipomisesta. Vasta lopussa katsoja huomasi olevansa mukana politiikassa, kun sosialistit kertoivat jo oppineensa leipomaan. Katumainoksissa Horn pyysi äänestämään, jotta enemmistö kuuluisi (järjestelmänmuutoksen) voittajiin. Horn oli myös toisella kierroksella ainoa, joka ilmestyi XII kaupunginosassa postiluukun kautta. FIDESZ:n mainoksissa kiitos- ja tukilaput kertoivat muiden puolueiden tuesta ja puolue jatkoi myös erityistä puhelinkampanjaansa soittamalla henkilökohtaisesti äänestäjille.

Toinen kierros terävoitti sanankäyttöä: ”Oikeiston väreissä ehdolla ovat myös henkilöt, jotka edustavat negatiivista menneisyyttä” (NSZ 15.5.). ”Jos et halua oikeiston-äärioikeiston vahvistumista ja haluat turvata jatkumisen, äänestä vapaita demokraatteja” (NSZ 21.5.). *Népszabadság*in toistamassa sosialistien mainoksessa tulevaisuus oli joko puolueen johdolla muodostettavassa hallituksessa tai FIDESZ ja pienviljelijät hallitsevat MIÉP:n tuella. Ohimennen vilahti myös toinen menneisyyskoodi eli keskustelu antisemitismistä, jossa pienilläkin viittauksilla on saatu kansalaisia liikkeelle. Vaikka nytkin näkyi siellä täällä katumainoksiin tuhrittuja Daavidin tähtiä, aiemmanlaiseksi aseeksi siitä ei enää ollut. Oppositio piti ”porvarillisen” koalition syntyä todellisena mahdollisuutena. Tähän viittasi useissa lehdissä kaksi päivää ennen toista kierrosta julkaistu laaja tukinimilista.

FIDESZ-MPP:n voitto

Toisella kierroksella äänestysprosentti oli 57,02, ja siten se myös ensimmäistä kertaa nousi verrattuna ensimmäiseen kierrokseen. Vaalijärjestelmän paradoksi oli, että sosialistit jäivät 134:ään eli 34,72 prosenttiin paikoista, vaikka puolue toisella kierroksella sai yli 200 000 ääntä enemmän kuin FIDESZ-MPP, joka voitti paikoista yhteensä 148 eli 38,34 prosenttia. Toinen paradoksi oli, että FIDESZ:n yhteisehdokkaiden turvin demokraattinen foorumi MDF sai 17 edustajaa ja oman parlamenttifraktion, vaikka puolueena sen kannatus oli jäänyt äänikynnyksen alle. Pienviljelijät saivat pai-

Puolueet ja parlamenttipaikat 1990-1998:

	1990	1994	1998
FIDESZ	21	20	148
FKGP	44	26	48
KDNP	21	22	-
MIÉP	-	-	14
MDF	164	37	17
MSZP	33	209	134
SZDSZ	92	70	24
Muut	11	2	1

koista 48 eli 12,44 prosenttia ja vapaat demokraatit 24 eli 6,22 prosenttia. Molemmat menestyivät heikommin kuin pelkkä suhteellisen vaalin tulos olisi edellyttänyt. Toisin sanoen menestyminen suhteellisessa vaalissa ei vielä riitä vaan myös enemmistöpaikat on voitettava.

Budapestissa FIDESZ onnistui Pestin puolella kääntämään hyväkseen seitsemän vaalipiiriä, joissa sosialistien ehdokas oli johtanut, ja usein tämä tapahtui tasaisen taistelun jälkeen. Pääkaupungin tulos vastaa sosiologi Pál Tamásin mukaan yllättävän tarkoin tilannetta ennen vuotta 1948: ”herrasväen kaupunginosissa” oikeisto voittaa, ”punaisissa” vasemmisto ja keskikaupungilla sekä-että (NSZ 26.5.).

Tiettyä stabiiliutta osoittaa, että mukana parlamentissa on edelleen viisi kuudesta myös kaksissa edellisissä vaaleissa läpimenneistä puolueista. Sen sijaan naisten lukumäärä ja prosentuaalinen osuus laskivat, sillä aiemman noin 11 prosentin (7 prosenttia vuonna 1990) asemesta uudessa parlamentissa on naisia vain 32 eli noin 8,3 prosenttia. ”Naispuolueina” sosialistit (10,4) ja vapaat demokraatit (11,1) ylittävät keskiarvon, kun kaikki muut jäävät sen alle (NSZ 8.6.; Magyarország... 1991 & 1995).

Kansalaisten vai porvareiden hallitus?

Ulkomaisista kommentaattoreista *Der Spiegel* arvioi vaalivoittajan muuttuneen avantgardistisesta populistiseksi kokoomuspuolueeksi (NSZ 2.6.). Tarkempaa olisi silti puhua kokoomuspuolueesta – organisaatiosta jonka suojiin erilaiset oikeistoryhmittymät ovat nyt kerääntyneet – joka toimii hallitusyhteistyössä johtavan populistipuolueen kanssa. Hallituksessa on József Torgyánin lisäksi muutamia muita pienvil-

jelijäministereitä, yksi MDF:n ja loput FIDESZ-MPP:tä lähellä olevia, ja heitä johtaa maan toiseksi nuorin pääministeri 35-vuotias Viktor Orbán.

Nyt pääministeri vetoaa vuoden 1990 pääministeri József Antallin (MDF) perintöön. Jo vaali-iltana Orbán joutui määrittelemään kantansa vanhaan kysymykseen eli onko hän 10 vai 15 miljoonan unkarilaisen pääministeri (valtion rajojen sisällä asuu 10,3 milj. unkarilaista): ”Valtion ja kansakunnan rajat eivät ole yhteneväiset, ja hallitus on kansakunnan osa” (NSZ 25.5.; 29.5.; 5.6.). Unkarilaiselle oikeistolle kansakunta on ollut lähes pyhä termi, joka ei samastu nykyisiin rajoihin tai valtioon, sillä valtioon yhdistetään myös ikäviksi koettuja merkityksiä kuten puoluevaltio tai valtiopuolue. Nyt esimerkiksi MIÉP käytti kampanjassaan uutta termiä: kansakuntaa rakentava valtio (*nemzetéptő állam*).

Lähialueet saattavat myös saada enemmän sijaa hallituksen painotuksissa. Uusi ulkoministeri János Martonyi on viitannut erityiseen Keski-Eurooppapolitiikkaan. Vaikka edellisen hallituksen naapurimaiden kanssa solmimien perussopimusten muuttamista on vilauteltu, kokonaisuutena ulkopolitiikka perustuu kuitenkin konsensusratkaisuihin. ”Kansallisten etujen puolustamista” on korostettu myös tulevisissa EU-neuvotteluissa (NSZ 25.7.). Maataloudesta käydään kova kädenväntö, sillä vain Tanskan peltopinta-ala (56 prosenttia) suhteessa koko maan pinta-alaan on Unkaria (53,9) suurempi.

Kansakunnan ohella sanasta *polgár* on tullut uuden hallituksen ideologia. Sekä kansalaista että porvaria tarkoittavalla sanalla FIDESZ on glorifioinut Unkarin keskiluokkaa, jota ei juu-

ri ole ollut, mutta joka on positiivinen käsite. Silti käsitys ”kansalaisvoimista” tai ”kansalaisten hallituksesta” on ollut sulkeistava käsite ja rajannut ulos vapaat demokraatit ja sosialistit, jotka hekin puhuvat *polgáreista* (jälleen parlamentin ”ideologista” istumajärjestystä muutettiin kuten tehtiin myös 1990 ja 1994). Erään tutkimuksen mukaan (NSZ 6.7.1996) parlamenttipuolueista FIDESZ piti itseään kaikkein oikeistolaisimpana, ja jos koko nimi on suomennettava, nähdäkseen *FIDESZ-Unkarin kansalaisporvarien puolue* tuo osuvimmin merkitykset esiin (vrt. myös Vaclav Klausin ODS Tshekissä¹).

Toisin sanoen valtaan päästäkseen Viktor Orbánin voi sanoa opetelleen sopivasti kansallismielisen puhutavan, jossa kieli ja kielenkäyttö ovat rajaavia, provosoivia sekä poissulkevia (kuka on unkarilainen, hallitus kansakunnan osana, kansakuntaan kuuluminen jne.). Myös menneisyysjatkumon rakentaminen on toistuva teema. Entisen Itävalta-Unkarin alueella – kuten varsinaisella Balkanillaakin, jonne kaikki ”Suur-Kreikat ja -Bulgariat” eivät mahdu (Rauolin 1998) – historiapolitiikka on ollut merkittävä identiteetin rakentaja. Orbánin esiintyminen on sisältänyt historiaviitteitä, mutta se erottuu selvästi äärioikeiston historiapolitiikasta. Nyt alueen ongelmien ratkaisuyritykset riipuvat myös siitä, miten uusi pääministeri oppii hillitsemään kielensä.

Yhteenvetona voi sanoa, että jos stabilisatio tai ”eurooppalaistaminen” merkitsevät tiettyjen puolueiden vakiintuvaa edustusta parlamentissa tai siirtymää kaksinapaisen järjestelmän suuntaan, tällainen puoluedemokratia on edelleen vahvistunut Unkarissa, kuten Puolasassa ja Tshekissäkin. Vaikka vaalijärjestelmään liittyy paradokseja, se saattoi tuottaa jo kolmannen suhteellisen vakaan parlamentin. Tosin politiikka ”eurooppalaistuu” myös siinä mielessä, että vuoden 1990 vaalimainonnan virkeys on kadonnut ajat sitten siinä missä usko demokratiaan on ”normalisoitunut” eli heikentynyt siten vuoden 1990. Nyt toinen kierros toi selkeän vastakkainasettelun, yhteistyön ja lisäksi

yleistä kiinnostusta. Kampanjassa sosialisteja edustanut hallitus ei pystynyt selittämään, miksi olisi toteutettava monetarismia, myytävä viljelysmaata ulkomaalaisille tai yksityistettävä energiasektori – keskustelua valtion ”eurooppalaisesta” roolista ei ole käyty.

Nykyisin Unkarissa on kaksi toisistaan poikkeavaa poliittista pääkulttuuria: jako sosialisteja ymmärtävien sekä heitä ymmärtämättömiä välillä. Jos seuratun kaupunginosan toisen kierroksen ääniä verrataan listavaaliin ja oletetaan, että FIDESZ:n ehdokas sai kaikkien oppositiopuolueiden äänet – Työväenpuoluetta lukuun ottamatta – ja sosialistien ehdokas hallituksen sekä Työväenpuolueen äänet, tulos tämmä molempiin suuntiin noin yhden prosentin virhemarginaalilla. Post-kommunismilla onkin yhteen puolueeseen liittävän merkityksen lisäksi toinen, tilaan viittaava merkitys, ja siinä menneitten muistaminen ja unohtaminen sekä niistä muistuttaminen ja unohtuttaminen ovat olennainen osa jo itse politiikkaa. Hienostokau-punginosia eivät kansoittaneet pelkät puoluejäsenet eikä niihin muutettu vain vuoden 1989 jälkeen.

LÄHTEET

- Act No XXXIV of 1989 on the Election of Members of Parliament.* National Election Office of the Ministry of the Interior 1994, Budapest.
- Ágh, Attila & Kurtán, Sándor (1995): The 1990 and 1994 parliamentary elections in Hungary: Continuity and change in the political system. Teoksessa *Democratization and Europeanization in Hungary: The First Parliament 1990-1994*. Toim. Attila Ágh and Sándor Kurtán. Hungarian Centre for Democracy Studies, Budapest.
- Budapest lexikon.* Akadémiai kiadó, Budapest 1993.
- Hegyvidék.* A XII kerületi polgárok lapja. 8/1998, 10/1998.
- Hibbing, John R. & Patterson, Samuel C. (1992): A Democratic Legislature in the Making. The Historic Hungarian Elections of 1990. *Comparative Political Studies*, 1992:4.
- Horváth, Csaba (1992): *Magyarország 1944-től napjainkig.* "Új magyar történelem". Carbocomp, Pécs.
- Magyar Fórum.* Különszám 1998. május 7.
- Magyar Hírlap* 18.2.1995, 18.5.1998. (MH)
- Magyar Nemzet* 22.5.1998. (MN)
- Magyarország politikai évkönyve 1991.* Toim. Kurtán Sándor, Sándor Péter, VassLászló. Ökonómia alapítvány - Economix rt, Budapest.
- Magyarország politikai évkönyve 1995.* Toim. Kurtán Sándor, Sándor Péter, VassLászló. Demokrácia kutatások magyar központja alapítvány, Budapest.

¹ ODS-puolueen nimi on suomeksi useimmiten käännetty kansalaisten demokraattiseksi puolueeksi, kansalaisdemokraattiseksi puolueeksi jne. Itse puolue on varsin porvarillinen.

- Napi Magyarország* 22.5.1998. (NM)
- Népszabadság* 6.7.1996, 21.2.1998, 3.4.1998, 1.-31.5.1998, 2.6.1998, 5.6.1998, 25.7.1998. (NSZ)
- Nyysönen, Heino (1995): Vuosi vasemmiston demokratiaa Unkarissa. *Turun Sanomat* 16.7. 1995.
- Raumolin, Jussi (1998): Kaikki kansallisvaltiot eivät mahdu Balkanille. *Helsingin Sanomat* 5.7.1998.
- Tökés, Rudolf L. (1996): *Hungary's negotiated revolution. Economic reform, social change and political succession*. University Press, Cambridge.
- Wolfrum, Edgar (1996): Geschichte als Politikum - Geschichtspolitik. Internationale Forschungen zum 19. Und 20. Jahrhundert. *Neue Politische Literatur* 1996:3.